ב"ה.

גליון עיון בפרשת השבוע

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנה תשיעית
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
הסתדרות נשי מזרחי באמריקה

בראשית (תש"י) ד' י"ז - כ"ד בני קין

א. שאלות ודיוקים ברש"י:

1) י"ז ד"ה ויהי בונה-עיר מה קשה לו?
2) כי " אבי כל ומקנה (א) מה קשה לו?
   ×(ב) לשם מה הפך מלת "אהל" שבפ' ללשון רבים "אהלים"?
   ××(ג) לשם מה לא הסתפק בפרושו הראשון והוסיף עליו עוד מדרש אגדה?
3) כ"ג דבריו לכל הפסוק (א) במה שונים שני הפרושים ובמה הם שונים זמ"ז עקרונית?
   כ"ד " " " ××(ב) כידוע אין רש"י מביא שני פרושים לפ' אחד, אלא אם כן לא נחה דעתו לגמרי בכל אחד לבדו. הטבר מה חולשת כל אחד משניהם.
   (והשוה לשאלה זו גליון תולדות תש"ד ב)

ב. כ"ג - כ"ד
נחלקו המפרשים בכונת שיר זה, אם הם דברי התנצלות של למך או דברי התפארות. עיין בדברי המפרשים האלה וסדרם לקבוצות:
רב סעדיה גאון ספר הגלוי קע"ד: ...הכונה בזה לאחד משני דברים תשובת למך מחטאיו למען נשוב מחטאינו, "כאשר נפרש "כי איש הרגתי" בהחלט (=בחיוב), נאמר: אם יהרג ההורג את קין, יוקח ממנו נקמה גדולה - אף כי קין בעצמו הרג - ולמך שהרג איש וילד, מכל שכן שיקחו ממנו נקמה בעבורם יותר ויותר, וביחוד מפני שהילד אין לו חטא כלל... ואם נתרגם "כי איש הרגתי" בשלילה, אזי נאמר: אם קין שהרג נפש, ינקם הרבה מרוצחו מפני שעשה תשובה, למך שלא הרג לא איש ולא ילד הלא יותר ויותר יוקם ממי שירצחוהו.
רש"י 1. כ"ג ד"ה שמען קולי; ד"ה שמען קולי; כ"ה ד"ה כי שבעתים עד "כן דרש ר' תנחומא".
2. כ"ד ד"ה כי שבעתים החל מן ומדרש בראשית רבה...
ראב"ע כ" החל מן "והטעם כאשר אמרו חכמינו".
רמב"ן 1. כ"ד ד"ה ויאמר למך לנשיו החל מן "אבל ענין למך עם נשיו" עד "ישמע תפילתו"
2. כ"ד ד"ה ויאמר למך לנשיו החל מן "אבל הנראה בעיני כי"
רלב"ג: ...מה שאמר למך לנשיו, להורות על מעוט פחדו מענש ה' ושהוא לא היה משתדל לשוב אל ה' בכל כחו, כדי שיסור חרון אף ה' מעליו, כי בלי ספק אם היה עושה כן, היה נמלט מהרע הנגזר לבוא עליו, כי חנון ה' ונחם על הרעה; וכבר העידה התורה במאמר כולל כי כל דור המבול היו משחיתים דרכם ולא היה נמצא אז צדיק זולת נח...
ספורנו: דבריו לכל פסוק כ"ג, כל פ' כ"ד.
מלבי"ם: ד"ה שמען קולי: ואל חמרו את פי, כי איש אחד ועשה לי פצע והרגתי אותו ובעת ההרג נתן בי חבורה - שהיא קלה מפצע - והרגתי גם את ילדו, ולא היה מי שיקום כנגדי ויבקש דמם מידי, כי אין משפט נגדי בארץ, כי זרועי רמה, ואם תאמר, שאענש בדיני שמים, אז אשיב: כי אם קין שהיה הרוצח הראשון, בכ"ז אמר ה', שמי שיהרג אותו ינקם על אחת שבע, כל שכן למך, שהוא חקיף יותר מקין והוא מושל ממשל רב, מי שיהרגהו ינקם פי שבעים ושבע, כי בניו ועבדיו יקחו נקמתו... ובזה יספר איך יצאו בני קין לתרבות רשה והתפארות ברצח, עד שגם את נשיהם הפחידו בהרג וטבח...
1. אחרי חלקך את כל המפרשים הנ"ל לקבוצות הסבר, איזו דעה בראית לך מתאימה יותר לקשר שבין פרשתנו למה שלפניה ולאחריה!
×2. מהו פרושו של "כי" בפ' כ"ג (כי איש הרגתי) לפי כ"א מן הדעות הנ"ל?

ג. בכתבת הספור כולו אומר המלבי"ם: הגם שקין ובניו יסדו עיר וקבוץ מדינה ומקנה נמקים ומלאכות להנהגת החברה, בכל זאת אם לא התבונה תתן קולה ואם לא יהיו האנשים בעלי יושר ואוהבי צדק בטבעם, לא יועילו הנמוסים, שאם יעמוד איש עריץ, יצחק לכל חוק ונמוס ויגזרו משפט וצדק... והשוה לדבריו דברי קאסוטו "מאדם עד נח" עמ' 130: לאחר שהזכירה (התורה) החידושים שחדש קין ובניו בתרבות האנושית, מביאה היא את שירו של למך, המוכיח שעל יד ההתקדמות החומרית לא היתה מורגשת התקדמות מוסרית. החמס היה שורר ובמעשי החמס היו אותם הדורות מתפארים, דוקא המדות המגונות השנואות בעיני ה' היו נחשבות למעלה בעיני בני אדם. בסצב שכזה לא היה אפשר שיופיע כל הארץ לא יעשה משפט. כל החישגים בתרבות החמרית אינם שוים כלום בלי המדות הטובות בדרכי המוסר...
1. מהו ההבדל הדק בין שתי דעות אלה הדומות זו לזו?
2. היכן בתורה נפגש בראיון שבדברי קאסוטו שנית?

זכויות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, ירושלים קרית משה.